

Rapsbaggar och rapsjordloppor

Ola Lundin, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för ekologi, Uppsala

Rapsbaggar är en viktig insektsskadegörare som orsakade stora skador i ekologisk höstraps 2018. Rapsbaggar är små svarta skalbaggar som övervintrar som fullbildade i skogs- och gräsmarker utanför fälten. De koloniserar rapsfält i knoppstadiet och angriper knopparna där äggen också läggs. Larverna äter av ståndarknapparna under ca 2 veckor innan de faller till marken och förpuppas. Den nya generationen äter pollen från olika blommor innan övervintringen. Parasitsteklar som angriper larverna och marklevande mikroorganismer som angriper pupporna är viktiga naturliga fiender till rapsbagarna. Skadorna på höstoljeväxter blir oftast mindre än på våroljeväxter eftersom de höstsådda grödorna är kraftigare och har nått ett längre utvecklingsstadium när rapsbagarna invaderar fälten. Under 2018 bidrog dock den snabba och varma våren till stora skador även i höstraps.

Omfattande forskning om odlingsåtgärder som gynnar växtskyddet mot rapsbaggar har genomförts i Europa, men ibland med oklara eller motstridiga resultat. Man har funnit att rapsplantan har en hög förmåga att kompensera för rapsbaggeangrepp under bra tillväxtförhållanden, kompensationsstillväxten gynnas t.ex. av god närings- och vattentillgång. Högre planttätheter kan sänka angreppen genom att rapsbagarna fördelas mellan ett större antal plantor, men kan samtidigt begränsa möjligheten till kompensationsstillväxt. Skillnader i angrepp mellan olika sorter i det moderna sortmaterialet är dåligt utredd, men förmodligen begränsat. Forskningen ger inget entydigt stöd för att tidig sådd och blomning skulle minska angreppen av rapsbaggar i höstraps. Fångstgrödor kan användas för att locka bort rapsbagarna från höstrapsen; speciellt höstrybs har testats i detta syfte med varierad framgång. När rapsodlingen ökar i ett område har man sett att angreppen kan bli lägre eftersom skadedjuren sprids ut över en större odlingsareal, men samtidigt kan det ske en långsiktig ökning av rapsbaggepopulationerna i området. Landskapskomplexitet gynnar rapsbaggens naturliga fiender men ofta också rapsbagarna, vilket kan bero på större tillgång till övervintringsplatser, speciellt skogsmark, i mer varierade landskapstyper. Rapsbaggarnas parasitsteklar övervintrar i fältet och gynnas därför av minskad markbearbetning. Även blommande fältkanter har föreslagits gynna rapsbaggarnas parasitsteklar. Man har i försök testat alternativ bekämpning med preparat baserade på pyretrum och stenmjöl som visats kunna minska angreppen av rapsbaggar.

Rapsjordloppor är en insektsskadegörare i höstraps som kan komma öka i betydelse i takt med att klimatet blir varmare. Rapsjordloppor som kläckt ut från föregående års höstraps flyger efter en sommarvila in till de nysådda rapsfälten under hösten. Vid stora förekomster kan de vuxna individernas näringsgnag skada groddplantorna, men de allvarligaste skadorna orsakas av larverna som lever inne i stjälkar och bladskaft. Larverna kan sätta ner plantornas kondition i varierande grad. Vid kraftiga angrepp kan tillväxtpunkten skadas. Larverna är temperaturkänsliga; skadorna avtar när temperaturen sjunker under 3 plusgrader och vid minus 5 till minus 10 grader är dödligheten hos larverna stor. Större förekomster av rapsjordloppa förekommer med ca 6-8 års intervall. I Sverige har skadegöraren främst orsakat problem i södra Sverige, men på senare år har den hittats i stora antal även i Väster- och Östergötland. Växtskyddscentralerna gör prognoser för angreppen av rapsjordloppa i Sydsverige som man kan följa inför sådden. Det finns begränsat med forskning om kontrollåtgärder mot rapsjordloppa i ekologisk odling. Man har sett att högre planttäthet minskar angreppen per planta och att höstrapsetablering med reducerad markbearbetning motverkar angrepp. I pågående projekt har man också funnit att kompanjongrödor som sås in tillsammans med höstrapsen kan minska angreppen.